

'מן קיסרי ללוד' — מקום שבתו של רבי אליעזר היה לוד (כדלעיל לב:), ולכאורה היה לו לומר 'מלוד לקיסרי'. ואולם במגילה (ו) משמע שקיסרי היא חוצה לארץ, וכיצד יתכן שיוציאוהו מהארץ לחו"ל? ושמא בחליו הביאוהו לקיסרי, כמו שמצינו ברבי (בפרק הנושא), ובמותו הביאוהו ללוד (עפ"י רש"ש).

'היה מכה בבשרו עד שדמו שותת לארץ' — בארו בתוספות שאין בדבר משום איסור ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם, שעל צער התורה שאבדה ממנו עשה כן, ולא על המת. ויש לעיין הלא אסור לאדם לחבול בעצמו (ע' בב"ק צא ובמובא שם)? ובערוך לנר (יבמות ג:): תרץ שמשום כבוד התורה מותר, כמו שאין משום בל תשחית בכבוד התורה [וכדין 'עוקרין על המלכים']. אך תירוצך זה תמוה, שאין בזה משום כבוד לתורה, שהרי התורה מאסה בכבוד כזה. והרי לא הוזכר בתוס' לשון כבוד אלא שהיה מצטער על התורה, כמו שאמר 'אין לי שולחני'. עוד תירץ שם שהיה שלא במתכוין, שלא חשב שיצא דם בהכאתו. וגם זה לא נהירא, שהרי הוא מכה בכוונה להצטער, שודאי יש לו לחוש שיצא דם, ואין להחשיבו שלא במתכוין. ונראה לבאר על פי שיטת הרמב"ם (רפ"ה מחובל) שאיסור חבלה בעצמו נאמר ב'דרך נציון'. וכיון שהוא משכך ומשקיט את צערו וחמתו שעל המת בחבלה זו, אין זו 'דרך נציון' ומותר (עפ"י אגרות משה חו"מ ח"ב טו).

פרק שמיני — 'בן סורר ומורה'

'וכיון דעל שם סופו נהרג, אפילו קטן נמי' — האחרונים דנו בגדר חיוב המלקות שמלקין אותו (כדלקמן), האם הוא דין מיוחד הנאמר בבן סורר ומורה [תדע ששונה דין מלקות זה בכך שאינו טעון התראה, כמבואר ברש"י עא. ד"ה מתרין], או שמא הוא חיוב מלקות כללי על שעבר על הלאו דלא תאכלו על הדם (ע' לעיל ג).

וכתב הגר"ח מבריסק (ממרים ז) להוכיח מכאן שחיוב המלקות הוא דין מסוים בבן סורר ומורה (ונפ"מ לכמה דברים, ע"ש), שאם הוא מהדין הכללי של חייבי לאוין דעלמא, אם כן הלא קטן אינו בר עונשין ופטור מן המלקות, וממילא אין באפשרות כלל שיימצא דין 'בן סורר ומורה' בקטן שהרי אין נעשה בן סו"מ עד שילקה תחילה, וכדכתיב ויסרו אתו — אלא ודאי חיוב מלקות זה הוא מגזרת הכתוב, ושם 'בן סורר ומורה' הוא שגורם לחייבו במלקות, הלכך סלקא דעתין שלוקה אפילו הוא קטן. (בספר בית ישי (קח) הוסיף הוכחה ליסוד זה. וע"ע במש"כ בחו"א ב"ק יט, ה; מנחת שלמה סי' פא עמ' תפט תצב. ע"ע בדברי הגר"ח (גירושין ו, ט ד"ה ולפי"ז) שאע"פ שבעלמא אין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, והרי הוא קטן וכאינו בפניו דמי, שונה כאן שאינו 'חייב מיתה' כשאר חייבי מיתות, אלא הוא דין בעלמא שצריך להורגו, משום סופו, ובאופן זה מקבלים עדות בפני הקטן. ע"ש).

'דאמר קרא וכי יהיה לאיש בן — בן הסמוך לגבורתו של איש' — מפרש"י נראה שמפרש לאחר שנעשה 'איש', בסמוך לו. [ויהיה לאיש נדרש על הבן עצמו, מיד כשנעשה לאיש]. ומדברי התוס' נראה (וכ"מ בתורא"ש ובמהרש"א) שפרשו 'סמוך' — סמוך שמקודם, כלומר, קודם הגיעו לגבורתו של איש' דהיינו הקפת זקן.

אמר רבי אליעזר: אין לשד שליטה על בריה פחות מכשעורה. ואין יכול לכנף אלא בריות גדולות יותר. לכך נאמר במכת הכנים ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלקים הוא. [ולברוא אינו יכול כלל, אף לא בריות גדולות (רב פפא). וכן אין יכול להחיות המת, אבל יכול לאחז את העינים כאילו ממיתו ומחיהו – כמעשה דרב].
מעשה מכשפות נבדק על ידי מים (חיים. רש"י) – שהם נימוחים בהם.

דין שאלה בדבר שדים, האם מותר או אסור – ע' להלן קא.

דף סח

- קמז. א. מתי התירו לו חבריו לרבי אליעזר הגדול את נידויו?
 ב. ממי למד רבי עקיבא הלכות כישוף (בנטיעות קישואין ולקיטתן)?
 ג. האם יש אופן שמותר לשרוט בבשרו על המת?
 ד. באיזה אופן מותר לעשות מעשה כישוף?
- א. בשעת מיתתו של רבי אליעזר, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: הותר הנדר הותר הנדר. ומכאן שמי שמת בנידויו – מתירים אותו לאחר מיתה ואין צריך לסקול ארונו, וטורחים בעניני תכריכיו וקבורתו, וכן הסכימו הרמ"ה והרשב"א (ר"ן).
- ב. תחילה למד רבי עקיבא הלכות כישוף מרבי אליעזר, אבל לא סברן (= הבינן על בורין עד שנתיישבו על לבו), ושוב למד מר' יהושע וסברן.
- ג. מצינו שרבי עקיבא היה מכה בבשרו במיתת ר' אליעזר רבו, עד שדמו היה שותת לארץ. ופרשו בתוס' שמשום צערן על התורה שאבד עשה כן, ואין זה בכלל איסור ושרט לנפש...
- ד. לא תלמד לעשות... ומכשף – אבל אתה למד להבין ולהורות.
- א. דוקא לת"ח התירו, שאין לחוש שיטעה אחריהם (עפ"י המאירי. וע' אגרות משה יו"ד ח"ב קיא. וע' בלקוטי הלכות שלא מצא דין זה ברמב"ם. ולהנ"ל שמא י"ל שלכך השמיט משום שאינה הלכה לכל אלא ליחידים).
- ב. יש שהתירו מיני כישוף לצורך רפואה, כאשר התועלת מצויה על פי הנסיון (ע' בספר החינוך סב; שו"ת הרשב"א תיג; יש"ש חולין פ"ח יג).

פרק שמיני

דפים סח – סט

- קמת. א. בן סורר ומורה האמור בתורה – בן כמה הוא?
 ב. האם קטן מזריע ומוליד?